

UDK 28:821.411.21.09

Primljeno: 05. 06. 2020.

Stručni rad

Professional paper

Esad Duraković

ERUDITSKO ARBITRIRANJE JEDNOG METATEKSTUALNOG SRAZA

(Munir Mujić, *Moć i granice komentara: Komentar al-Māqame al-Rūmiyye nepoznatog autora, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2020.*)

Centar za napredne studije (Sarajevo) godinama već ima izdavačku produkciju koja zaslužuje pažnju naučne javnosti, a nekim izdanjima zaslužuje pažnju i šire javnosti. Po mome sudu, ovaj izdavač uspio je oduprijeti se iskušenjima i prinudama komercijalizacije svoje produkcije u vrijeme kada je izdavaštvo općenito, u BiH čini se posebno, u velikoj krizi, odnosno kada je knjiga – kao kulturalna pa i civilizacijska vrijednost – suočena s krizom opstanka kakvu ne pamtimo u ranijim vremenima, čak ni u onim ratnim.

Predmet Mujićeve studije je djelo *Komentar al-Maqāmeal-Rūmīyye (Šarḥ al-Maqāma al-Rūmīyya)*. Osnovni tekst, *al-Maqāma al-Rūmīyya*, napisao je poznati književnik, učenjak, kadija i kazasker Šihāb al-Dīn al-Ḥafāḡī (u. 1659), a nastao je kao neka vrsta „literarne osvete“ šejhul-islamu Zekerīyyazade Yahya efendiji (u. 1644) koji nakon al-Ḥafāḡījeva službovanja u svojstvu kazaskera u Egiptu nije dozvolio da ovaj dobije novo namještenje u službi. Nepoznat je autor komentara al-Ḥafāḡījeva djela a nije poznat ni tačan datum njegova nastanka, ali se iz teksta može zaključiti da je riječ o al-Ḥafāḡījevom savremeniku. Ovo djelo nije do sada bilo poznato naučnoj javnosti, zapravo se nije znalo za njega sve do objavljivanja *Kataloga Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu* (br. 18) godine 2013, kada je na

njega skrenuo pažnju autor kataloga Haso Popara. Popara ističe da ni u jednom poznatom katalogu niti u dostupnoj literaturi nije uspio naći ovaj komentar, a samim time ni ime njegova autora. Mujić se trudio na različite načine doznati da li postoji još neki prijepis ovoga djela, ali nije uspio doći do novih podataka.

Knjiga Munira Mujića, pod naslovom *Moć i granice komentara: Komentar al-Maqāme al-Rūmiyye*, sadrži sljedeće dijelove (unutar kojih postoji niz potpoglavlja):

- Uvod
- srazmjerno obimnu studiju autora Mujića, zatim Mujićev prijevod integralnog prototeksta i metateksta s arapskog jezika.
- izvornik kome je, zapravo, posvećena cijela studija a koji Mujić donosi, naravno, na arapskom jeziku. Izvornik se sastoji od osnovnog teksta (prototekst) autora al-Ḥafāḡija (iz 17. vijeka) i komentara al-Hafadžijevog teksta iz pera autora/komentatora čije ime nije utvrđeno. Osnovni tekst (prototekst) i komentar (metatekst) nastali su u formi koja je bila uobičajena u klasičnom razdoblju orijentalno-islamske književnosti, odnosno te kulture općenito: dijelovi prototeksta označavani su uvodnom „formulom“ *qāla* (istaknuta crvenom tintom) a dijelovi metateksta „formulom“ *'aqūlu* (također istaknuta crvenom tintom). Ova metoda pripada, u osnovi, tradicionalnoj polemičkoj formi *fanqala*.
- prateća aparatura: indeksi, izvori, literatura.

Kao što se može vidjeti, Mujić nudi djelo naročito složene strukture. Prije svega, valja naglasiti da su u djelu tri autorska rada koji su ugrađeni u jedno čvrsto intertekstualno „zdanje“. Bilo bi zanimljivo sačiniti posebnu analizu prototeksta i metateksta sa stanovišta teorije citatnosti. Sklon sam odrediti odnos ova dva teksta uključiti u iluminativni prije nego u ilustrativni tip citatnosti, premda postoji određen rizik ako bih htio biti isključiv u toj „klasifikaciji“ jer ona zahtijeva dodatna obrazlaganja. Ovdje je bitno naglasiti da Mujićevo izvrsno, eruditsko arbitriranje među tim tekstovima – s pozicije sadašnjosti, ali i uz veliko uvažavanje stanovišta prošlosti – daje naročitu vrijednost predmetnim tekstovima koje unosi u naše doba kao vrijednosti koje su, upravo kao vrijednosti, žive, važne i za nas. Sva tri autorska aspekta – možda je primjerenije reći za ovakvo „polifonijsko“ djelo da su u njemu tri samosvjesna *autorska glasa* – formiraju se u snažno artikuliranim oponentnim dijalozima, što daje cijelome rukopisu, između ostaloga, naročitu intelektualnu dinamičnost i misaonu fleksibilnost. Uzme li se u obzir – a valja to uzeti u obzir – da je prototekst (al-Ḥafāḡijev tekst) posvećen kritici vlasti njegovoga doba, i to s jedne naročito visoke društvene pozicije koju je obavljao autor prototeksta (*al-Maqāme al-*

Rūmīyye), onda se intelektualni značaj i dinamičnost sva tri autorska „glasa“ dodatno potenciraju i pribavljaju važnost cijelome djelu koje bi se moglo nazvati, u ovome kontekstu i s obzirom na strukturnu složenost, i svojevrsnim korpusom, ili kodeksom. Smatram da je to specifičnost cijele knjige i jedna od njenih vrijednosti.

Osim toga, treba imati u vidu – radi valjane recepcije i valorizacije djela – da na jednome mjestu, u jednome „tekstnom prostoru“, nudi nam se zanimljiva intelektualno-povijesna vertikala. Naime, al-Ḥafāḡijevo djelo, kao što rekoh, nastalo je u 17. vijeku kao kritika vlasti, odnosno kritika visokih vladajućih struktura njegova vremena, a relevantnost toj kritici, bez obzira na to da li je al-Ḥafāḡi bio u pravu ili nije, osigurava činjenica da je bio na visokoj hijerarhijskoj poziciji onoga sistema. Njegov kritičar – neimenovani autor komentara/metateksta – napisao je svoj komentar nedugo nakon al-Ḥafāḡija. Komentatorova pozicija je potpuno suprotna al-Ḥafāḡijevoj: on grčevito brani vlast nasrćući bjesomučno na al-Ḥafāḡija, koristeći se gotovo šokantnim falsificiranjima izvornoga teksta, visoko afektivnim jezikom itd. U nekoj eventualno razuđenoj interpretaciji, ova rasprava bi se mogla smatrati paraboličnom: vječni su napadi na vlast, i vječni su oni koji je brane.

S obzirom na činjenicu da se anonimni komentator veoma mnogo koristi falsificiranjem prototeksta, umećući u njega riječi ili načine čitanja kojima želi grubo diskvalificirati prototekst, te poseže za raznim vrstama učitavanja vlastite pozicije, postavlja se pitanje kako bismo ovaj komentar mogli nazvati na arapskom jeziku: *šarḥ* ili *ta'liq*. Orijentalno-islamska tradicija u svome klasičnom razdoblju obiluje žanrom *šarḥ* koji je u pravilu afirmativan, čak bremenit pozitivitetom. Međutim, komentar o kome je ovdje riječ je izrazito negativan, maliciozan, nekorektan u odnosu prema prototekstu, čak i prema osobnosti njegova autora, a izrazito odbranaški u odnosu prema vlasti, vjerujem da bi bilo cjelishodno nazvati ga *komentarom* bliskim pamfletu. Bez obzira na takvu njegovu „žanrovsku“ specifičnost, on ima kulturalnu i povijesnu vrijednost utoliko što na vrlo specifičan način nastoji arbitrirati među visokim hijerarhijskim strukturama, braneći vlast doslovno po svaku cijenu.

Vraćajući se povijesnoj vertikali sadržanoj u djelu, iznenadna je – u pozitivnom značenju – naučnička „korespondencija“ Munira Mujića s prototekstom i metatekstom. Mujić u našem vremenu, *ovdje* i *sada*, udahnuje život tekstovima zapretanim u povijesti i on nas posredstvom tekstova, odnosno posredstvom njihove polemičke argumentacije, uvodi u duh, u vrijednosti onoga doba. Međutim, to nije sve. Autor Mujić se ne zadovoljava neutralnom deskripcijom nego je suština, snaga njegova teksta u *arbitrarnosti*. To znači – u krajnjem slučaju i to jest vrijednost rukopisa – da Mujić djela kojima se bavi (prototekst i metatekst) ne drži na povijesnoj distanci, već

upravo djeluje na njihovoj *povijesnosti* tako što ih odvažno, kompetentno i eruditski uvodi u svoje/naše vrijeme – na način na koji to čini svako kompetentno vrednovanje i arbitriranje. To su oni znameniti trenuci u naučno-istraživačkim poduhvatima – ovdje: u eminentno *filološkom* poduhvatu – kada „antikviteti“ postaju živi, dinamični, kada njihova relevantnost uvjerljivo i sa samopouzdanjem ulazi u naše vrijeme; kada povijest postaje sveprisutna. Naravno, to uspijevaju postići samo kompetentni istraživači, posebno u polifonijskoj strukturi kao što je ova – da se poslužim Bahtinovim terminom.

Svemu naprijed navedenom, kao visokoj ocjeni ovoga Mujićevog djela, treba dodati i sljedeće. Autor Munir Mujić je u cijelome svome radu ispoljio metodološku umješnost i kompetentnost, što nije bilo jednostavno s obzirom na složenost djela, na arhaičnost jezika, te druge poteškoće čije prevladavanje zahtijeva mnogo znanja i vještine. Mujićeva akribija također ostavlja snažan dojam. Prijevod izvornog teksta s arapskog jezika ne samo što je pouzdan nego mu je prevodilac Mujić inverzijama te drugim sintaksnim i stilskim sredstvima osigurao uvjerljivost i draž patine. Najzad, Mujić je u ovome radu pokazao izvrsnu erudiciju i široko poznavanje povijesnih okolnosti, ličnosti, te kulturalnih i drugih vrsta konteksta u kojima su nastajali prototekst i metatekst.

Nakon svega navedenog u ovom prikazu, nudim nedvosmislen zaključak da objavljivanje ovoga djela predstavlja naročito vrijedan događaj u bosanskohercegovačkoj orijentologiji, i ne samo u njoj, utoliko više što je djelo *Moć i granice komentara: Komentar al-Maqāme al-Rūmiyye*, koje je strukturno složeno, predstavljeno vrlo kompetentno u obradi Munira Mujića.

Adresa autora
Authors' address

Esad Duraković
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
esad_d@hotmail.com